ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΦΟΡΜΑΛΙΣΜΟΣ ΕΝΑΝΤΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ: Η ΑΡΧΗ NE BIS IN IDEM ΚΑΙ ΤΟ ΤΕΚΜΗΡΙΟ ΑΘΩΟΤΗΤΑΣ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΜΑΜΑΗΣ ΚΑΤΑ ΕΛΛΑΔΟΣ ΤΟΥ ΕΔΔΑ

Χριστίνα Ντούρα
Απόφοιτος Νομικής,
Ασκούμενη δικηγόρος

Ι. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η απόφαση *Μαμάης κατά Ελλάδος*[1] εντάσσεται σε μια διαρκώς διευρυνόμενη νομολογιακή γραμμή του ΕΔΔΑ, στο πλαίσιο της οποίας διαπιστώνονται επανειλημμένες παραβάσεις της αρχής ne bis in idem και του τεκμηρίου αθωότητας από όργανα του ελληνικού κράτους. Αποτελώντας άμεση συνέχεια της εμβληματικής απόφασης *Καπετάνιος και λοιποί κατά Ελλάδος*[2], η υπό εξέταση υπόθεση επιβεβαιώνει ότι τα ζητήματα που ανακύπτουν από την παράλληλη επιβολή ποινικών και διοικητικών κυρώσεων ποινικού χαρακτήρα εξακολουθούν να προκαλούν τριβές σε επίπεδο ερμηνείας και εφαρμογής των εγγυήσεων της ΕΣΔΑ.

Στο επίκεντρο της προβληματικής βρίσκεται, για ακόμη μία φορά, το σύστημα δυαδικών κυρώσεων που διέπει την ελληνική έννομη τάξη και η ένταση που δημιουργείται μεταξύ αυτού και του δίπτυχου των θεμελιωδών εγγυήσεων της άπαξ διώξεως και του τεκμηρίου αθωότητας[3]. Όπως θα αναλυθεί κατωτέρω,

[1] ΕΔΔΑ, *Mamais v. Greece*, αρ. 41542/19, 10.03.2026.

[2] ΕΔΔΑ, *Καπετάνιος και λοιποί κατά Ελλάδος*, αρ. 3453/12, 42941/12 και 9028/13, 30.04.2015.

[3] Το σύστημα των δυαδικών κυρώσεων επιτρέπει τη σωρευτική επιβολή ποινικών και διοικητικών κυρώσεων για την ίδια παραβατική συμπεριφορά. Ζήτημα συμβατότητας με την ΕΣΔΑ ανακύπτει στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η διοικητική κύρωση, ανεξαρτήτως του χαρακτηρισμού της από τον εθνικό νομοθέτη, εμπίπτει, κατά την αυτόνομη ερμηνεία του ΕΔΔΑ, στην έννοια της «*ποινικής κύρωσης*» (βλ. κατωτέρω υπό ΙΙΙ). Για μία αναλυτική παρουσίαση της σχετικής προβληματικής, καθώς και της εξέλιξης της νομολογίας του ΕΔΔΑ και των εθνικών δικαστηρίων, βλ. ενδεικτικά, Ν. Σημαντήρα, *Διοικητικές Κυρώσεις – Δικαιοκρατικές εγγυήσεις και όρια επιβολής*, 2021, σελ. 253 επ.· Μ. Μουστάκα, *Η αρχή ne bis in idem και το ελληνικό διοικητικό δίκαιο*, 2018, σελ. 166 επ.

παρά τη σημαντική πρόοδο που έχει σημειωθεί σε νομοθετικό και νομολογιακό επίπεδο, εξακολουθούν να παρατηρούνται φαινόμενα υποβάθμισης της δεσμευτικότητας των ποινικών αποφάσεων εκ μέρους των διοικητικών δικαστηρίων, γεγονός που αναδεικνύει τα όρια της μέχρι σήμερα προσαρμογής της εθνικής έννομης τάξης στις απαιτήσεις της Σύμβασης.

ΙΙ. ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Το ιστορικό της υπόθεσης εκκινεί τον Μάιο του 2008, όταν οι αστυνομικές αρχές υπέβαλαν μηνυτήρια αναφορά κατά του προσφεύγοντος και της πρώην συζύγου του για παράνομη εξόρυξη λατομικών υλικών σε ακίνητο ιδιοκτησίας της δεύτερης στην Άνδρο, ενημερώνοντας συγχρόνως τον αρμόδιο εισαγγελέα και το Τμήμα Επιθεώρησης Μεταλλείων. Στις 18 Σεπτεμβρίου 2008, το Τμήμα Επιθεώρησης Μεταλλείων επέβαλε στον προσφεύγοντα διοικητικό πρόστιμο ύψους 16.000 ευρώ για παράνομη εξορυκτική δραστηριότητα[4]. Ο προσφεύγων άσκησε διοικητική προσφυγή κατά της πράξης επιβολής του προστίμου, αιτούμενος την ακύρωσή της με το επιχείρημα ότι η εκτέλεση των εργασιών ήταν νόμιμη, διότι ερειδόταν σε σχετική οικοδομική άδεια. Η προσφυγή του, ωστόσο, απορρίφθηκε από τη Διεύθυνση Λατομείων Μαρμάρων και Αδρανών Υλικών. Κατόπιν τούτου, τον Ιούνιο του 2009, ο προσφεύγων προσέφυγε ενώπιον του Διοικητικού Πρωτοδικείου Αθηνών, ζητώντας την ακύρωση της ανωτέρω απορριπτικής απόφασης.

Εν τω μεταξύ, στις 11 Μαρτίου 2013, το Μονομελές Πλημμελειοδικείο Σύρου, με τις υπ' αριθμ. 19/2013 και 21/2013 αποφάσεις του, αθώωσε τον προσφεύγοντα στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας για το ίδιο αδίκημα της παράνομης εξόρυξης. Ο προσφεύγων προσκόμισε αντίγραφα των εν λόγω αθωωτικών αποφάσεων στο διοικητικό δικαστήριο. Εντούτοις, τα προσκομισθέντα έγγραφα περιελάμβαναν μόνο τα πρακτικά της συνεδρίασης και το διατακτικό, χωρίς το πλήρες σκεπτικό των αποφάσεων. Ακολούθως, στις 30 Νοεμβρίου 2017, το Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθηνών απέρριψε την ασκηθείσα προσφυγή, με την αιτιολογία ότι δεν δεσμευόταν από τις αθωωτικές αποφάσεις, κατ' εφαρμογή του άρθρου 5 παρ. 2 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας (εφεξής ΚΔΔ)[5], καθώς δεν προέκυπτε από τα στοιχεία του φακέλου εάν αυτές είχαν καταστεί αμετάκλητες.

Στη συνέχεια, τον Μάρτιο του 2018, ο προσφεύγων άσκησε έφεση ενώπιον του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών, προσκομίζοντας πιστοποιητικά του Ειρηνοδικείου Άνδρου, από τα οποία προέκυπτε ότι δεν είχε ασκηθεί κανένα ένδικο μέσο κατά των αθωωτικών αποφάσεων, τεκμηριώνοντας, κατ' αυτό τον τρόπο, τον αμετάκλητο χαρακτήρα τους. Παράλληλα, επεσήμανε ότι, ήδη από το 2015, είχε επανειλημμένως αιτηθεί τη χορήγηση του πλήρους κειμένου των εν λόγω αποφά-

[4] Σημειώνεται ότι τόσο η ποινική όσο και η διοικητική διαδικασία κινήθηκαν κατ' εφαρμογή της ίδιας διάταξης, ήτοι του άρθρου 8 ν. 2702/1999, η οποία προβλέπει ότι, σε περίπτωση παράνομης εξορυκτικής δραστηριότητας, ο παραβάτης «*τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών (3) μηνών και με τις διοικητικές κυρώσεις του άρθρου 5 του ν. 5895/1933 και με πρόστιμο από πέντε εκατομμύρια (5.000.000) έως πενήντα εκατομμύρια (50.000.000) δρχ., που επιβάλλεται με απόφαση του Επιθεωρητή Μεταλλείων*».

[5] Το άρθρο 5 παρ. 2 ΚΔΔ προβλέπει ότι: «*Τα δικαστήρια δεσμεύονται από τις αποφάσεις των πολιτικών δικαστηρίων, οι οποίες, σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις, ισχύουν έναντι όλων. Δεσμεύονται, επίσης, από τις αμετάκλητες καταδικαστικές αποφάσεις των ποινικών δικαστηρίων ως προς την ενοχή του δράστη, από τις αμετάκλητες αθωωτικές αποφάσεις, καθώς και από τα αμετάκλητα αποφαινόμενα να μην γίνει η κατηγορία βουλεύματα, εκτός εάν η απαλλαγή στηρίχθηκε στην έλλειψη αντικειμενικών ή υποκειμενικών στοιχείων που δεν αποτελούν προϋπόθεση της διοικητικής παράβασης*».

σεων, πλην όμως τούτο δεν κατέστη δυνατό, λόγω της μετάθεσης του δικαστή που είχε εκδικάσει την υπόθεση και της μη καθαρογραφής των αποφάσεων. Σε κάθε περίπτωση, υποστήριξε ότι από το κατηγορητήριο, το οποίο έφερε τη σημείωση «αθώος», σε συνδυασμό με τα πρακτικά της συνεδρίασης, προέκυπτε σαφώς ότι η αθώωσή του ήταν ουσιαστική και όχι αποτέλεσμα τυπικών ή δικονομικών λόγων.

Τελικώς, με την υπ' αριθμ. 1505/2019 απόφαση, το Διοικητικό Εφετείο Αθηνών απέρριψε την έφεση με την αιτιολογία ότι, μολονότι ο προσφεύγων είχε αθωωθεί στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας, η απουσία του σκεπτικού των σχετικών αποφάσεων δεν επέτρεπε να διαπιστωθεί εάν η αθώωση ερείδετο σε διαδικαστικούς λόγους ή εάν *«στηρίχθηκε στην έλλειψη αντικειμενικών ή υποκειμενικών στοιχείων που δεν αποτελούν προϋπόθεση της διοικητικής παράβασης»*[6]. Κατά συνέπεια, έκρινε ότι δεν δεσμευόταν από τις αθωωτικές αποφάσεις του ποινικού δικαστηρίου, βάσει του άρθρου 5 παρ. 2 ΚΔΔ, και επικύρωσε το επιβληθέν πρόστιμο.

Κατόπιν των ανωτέρω, ο προσφεύγων άσκησε προσφυγή ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, επικαλούμενος παραβίαση του άρθρου 4 παρ. 1 του 7ου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου και του άρθρου 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ, τα οποία κατοχυρώνουν την αρχή ne bis in idem και το τεκμήριο αθωότητας, αντίστοιχα.

III. Η ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΕΔΔΑ

1. Η ΑΡΧΗ NE BIS IN IDEM

Εκκινώντας από την εξέταση της προβαλλόμενης παραβίασης της αρχής ne bis in idem, δηλαδή της απαγόρευσης διπλής δίωξης, εκδίκασης και τιμώρησης για την ίδια παράβαση, το Δικαστήριο θεμελίωσε τη συλλογιστική του στα ακόλουθα βασικά σημεία[7]:

Α. Ο «ποινικός» χαρακτήρας του διοικητικού προστίμου

Το Δικαστήριο εξέτασε καταρχάς εάν η επιβολή του προστίμου από την Επιθεώρηση Μεταλλείων μπορούσε να χαρακτηριστεί, κατά την έννοια της Σύμβασης, ως «ποινικής φύσεως».

Στο πλαίσιο αυτό, επεσήμανε ότι η εξόρυξη αδρανών υλικών χωρίς την απαιτούμενη άδεια επισύρει, δυνάμει του άρθρου 8 του ν. 2702/1999, τόσο ποινικές όσο και διοικητικές κυρώσεις, ήτοι ποινή φυλάκισης τουλάχιστον τριών μηνών και την επιβολή διοικητικού προστίμου κυμαινόμενου μεταξύ 16.000 και 160.000 ευρώ. Η επίδικη κύρωση, μολονότι επιβλήθηκε από διοικητικό όργανο, αποσκοπούσε, μεταξύ άλλων, στη διασφάλιση της συμμόρφωσης προς τη μεταλλευτική νομοθεσία και στην αντιμετώπιση κινδύνων, ιδίως για την ασφάλεια των εργαζομένων και το περιβάλλον.

Το Δικαστήριο, λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, έκρινε ότι ο σκοπός του προστίμου δεν περιοριζόταν σε αποκαταστατική ή αποζημιωτική λειτουργία, αλλά ενείχε σαφώς τιμωρητικό και αποτρεπτικό χαρακτήρα, καθώς απέβλεπε στην κύρωση συμπεριφορών που θίγουν έννομα αγαθά

[6] Άρθρο 5 παρ. 2 εδαφ. β΄ ΚΔΔ.

[7] ΕΔΔΑ, *Mamais v. Greece*, ό.π., βλ. σκ. 20 και την εκεί παρατιθέμενη νομολογία.

προστατευόμενα από τον νόμο. Ενόψει δε τόσο του σκοπού αυτού όσο και της ιδιαίτερης αυστηρότητας της προβλεπόμενης κύρωσης, το Δικαστήριο έκρινε ότι η διαδικασία που οδήγησε στην επιβολή του προστίμου πρέπει να θεωρηθεί, κατ' ουσίαν, ως «ποινικής φύσεως»[8].

Β. Η ύπαρξη αμετάκλητης επί της ουσίας αθωωτικής ποινικής απόφασης

Το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι από την υπ' αριθμ. 21/2013 απόφαση του ποινικού δικαστηρίου προέκυπτε πως η ποινική διαδικασία κατά του προσφεύγοντος δεν περατώθηκε για τυπικούς ή διαδικαστικούς λόγους, αλλά κατόπιν αξιολόγησης των προσκομισθέντων αποδεικτικών στοιχείων και της ενοχής του κατηγορουμένου. Κατά συνέπεια, η εν λόγω απόφαση συνιστά αθώωση επί της ουσίας.

Επιπλέον, το Δικαστήριο έκρινε ότι η αθωωτική αυτή απόφαση κατέστη αμετάκλητη, δεδομένου ότι δεν ασκήθηκε κανένα ένδικο μέσο εντός της προβλεπόμενης δεκαήμερης προθεσμίας από τη δημοσίευσή της, σύμφωνα με το άρθρο 473 παρ. 1 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

Ως προς τη μη προσκόμιση του πλήρους σκεπτικού της απόφασης ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων, το Δικαστήριο απέρριψε τους ισχυρισμούς της Κυβέρνησης, κρίνοντας ότι ο προσφεύγων δεν υπείχε σχετική ευθύνη. Ειδικότερα, έλαβε υπόψη ότι ο αρμόδιος δικαστής είχε μετατεθεί και ότι, ως εκ τούτου, η καθαρογραφή της απόφασης ήταν αντικειμενικά αδύνατη. Συναφώς, επεσήμανε ότι ο προσφεύγων είχε προβεί εγκαίρως στις αναγκαίες ενέργειες για τη λήψη πλήρους αντιγράφου των αποφάσεων, καθώς και στη σχετική ενημέρωση του Διοικητικού Εφετείου[9].

Γ. Η ταυτότητα της παραβατικής συμπεριφοράς (idem) και η διεξαγωγή διπλής κυρωτικής διαδικασίας (bis)

Προχωρώντας στην εξέταση των επιμέρους στοιχείων της αρχής *ne bis in idem*, το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι το άρθρο 4 παρ. 1 του 7ου Πρωτοκόλλου της Σύμβασης απαγορεύει τη διπλή δίωξη ή την εκ νέου εκδίκαση ενός προσώπου για δεύτερο «αδίκημα», όταν αυτή στηρίζεται σε

---

[8] Η έννοια της «*ποινικής κύρωσης*» ερμηνεύεται αυτόνομα από το ΕΔΔΑ, με αποτέλεσμα ο χαρακτηρισμός μιας κύρωσης ως ποινικής ή διοικητικής από τον εθνικό νομοθέτη να μην είναι καθοριστικός. Για τον σκοπό αυτό, το Δικαστήριο εφαρμόζει τα λεγόμενα κριτήρια *Engel* (βλ. την από 08.06.1976 απόφαση του ΕΔΔΑ *Engel και λοιποί κατά Ολλανδίας*). Για μία ανάλυση των εν λόγω κριτηρίων, βλ., αντί πολλών, Κ. Γώγο, «Άρθρο 6 παρ. 1», σε: Ι. Σαρμάς/Ξ. Κοντιάδης/Χ. Ανθόπουλος (επιμ.), *ΕΣΔΑ – Κατ' άρθρο ερμηνεία*, 2021, σελ. 255-262.
Εν προκειμένω, το επίδικο πρόστιμο μπορούσε να επιβληθεί σε οποιοδήποτε πρόσωπο, και όχι αποκλειστικώς σε μέλη ομάδας υποκείμενης σε ειδικό καθεστώς. Επιπλέον, μολονότι στον προσφεύγοντα επιβλήθηκε το κατώτατο προβλεπόμενο ποσό, το ανώτατο όριο του προστίμου που προβλεπόταν από τον νόμο ήταν ιδιαίτερα υψηλό, στοιχείο που συνηγορεί υπέρ του ποινικού χαρακτήρα της κύρωσης.

[9] Ειδικότερα, ο προσφεύγων είχε αιτηθεί την καθαρογραφή των αποφάσεων, κατ' εφαρμογή του άρθρου 142 του τότε ισχύοντος Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (π.δ. 258/1986). Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, ορισμένες αποφάσεις εξαιρούνται της καθαρογραφής, εκτός εάν αυτή διαταχθεί από τον αρμόδιο δικαστή ή ζητηθεί από πρόσωπο που έχει έννομο συμφέρον. Η Ελληνική Κυβέρνηση υποστήριξε ότι, ακριβώς λόγω της μη αυτοδίκαιης καθαρογραφής όλων των αποφάσεων, ο προσφεύγων δεν είχε υποβάλει εγκαίρως σχετικό αίτημα. Το ΕΔΔΑ, ωστόσο, έκρινε ότι ο προσφεύγων είχε προβεί εγκαίρως στις αναγκαίες ενέργειες για τη λήψη πλήρους αντιγράφου. Σε κάθε περίπτωση, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι η έλλειψη του πλήρους κειμένου οφειλόταν σε αντικειμενική αδυναμία, συνδεόμενη με τη μετάθεση του δικαστή που εξέδωσε την απόφαση σε άλλο δικαστήριο τον Σεπτέμβριο του 2014, γεγονός που καθιστούσε ανέφικτη τη σύνταξη και υπογραφή του πλήρους σκεπτικού σε μεταγενέστερο χρόνο.

ταυτόσημα πραγματικά περιστατικά ή σε περιστατικά που είναι ουσιωδώς όμοια με εκείνα που θεμελίωσαν το πρώτο αδίκημα.

Εν προκειμένω, το Δικαστήριο προέβη σε σύγκριση των πραγματικών περιστατικών που αποτέλεσαν τη βάση των δύο διαδικασιών και διαπίστωσε ότι ο προσφεύγων αθωώθηκε ποινικά για την παράνομη εξόρυξη λατομικών υλικών στην Άνδρο την 16.05.2008, ενώ το διοικητικό πρόστιμο τού επιβλήθηκε για το ίδιο ακριβώς πραγματικό γεγονός, κατ' εφαρμογή, μάλιστα, της ίδιας νομοθετικής διάταξης. Ως εκ τούτου, τα πραγματικά περιστατικά που θεμελίωσαν τις δύο διαδικασίες ταυτίζονται, στοιχειοθετώντας την αυτή παραβατική συμπεριφορά κατά την έννοια της Σύμβασης[10].

Περαιτέρω, το Δικαστήριο εξέτασε εάν οι δύο διαδικασίες εντάσσονταν σε ένα ενιαίο κυρωτικό πλαίσιο. Διαπίστωσε ότι, μολονότι η ποινική και η διοικητική διαδικασία επεδίωκαν συναφή σκοπό, ήτοι την τιμώρηση και την αποτροπή, διεξήχθησαν από διαφορετικές αρχές, οι οποίες αξιολόγησαν αυτοτελώς τα αποδεικτικά στοιχεία. Επιπλέον, σημείωσε ότι, παρά το γεγονός ότι οι δύο διαδικασίες εξελίχθηκαν παράλληλα για ορισμένο χρονικό διάστημα (περίπου 4,5 έτη), η διοικητική διαδικασία περατώθηκε οριστικά πλέον των 6 ετών μετά την έκδοση των αθωωτικών ποινικών αποφάσεων. Η σημαντική αυτή χρονική απόκλιση, σε συνδυασμό με την έλλειψη ουσιαστικής διασύνδεσης μεταξύ των δύο διαδικασιών, οδήγησε το Δικαστήριο στο συμπέρασμα ότι αυτές δεν συνιστούσαν δύο όψεις ενός ενιαίου κυρωτικού μηχανισμού. Με άλλα λόγια, δεν πληρούτο το κριτήριο του «επαρκώς στενού ουσιαστικού και χρονικού συνδέσμου» μεταξύ των διαδικασιών[11].

Στη βάση των ανωτέρω, το Δικαστήριο έκρινε ότι η συνέχιση της διοικητικής διαδικασίας και η επιβολή του προστίμου, χωρίς να ληφθεί υπόψη η αμετάκλητη ποινική αθώωση, συνιστούν παραβίαση της αρχής ne bis in idem.

2. ΤΟ ΤΕΚΜΗΡΙΟ ΑΘΩΟΤΗΤΑΣ[12]

Όσον αφορά την προβαλλόμενη παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ, το οποίο κατοχυρώνει το τεκμήριο αθωότητας, το Δικαστήριο παρέπεμψε στη νομολογία του και ιδίως στην υπόθεση

[10] Το ΕΔΔΑ χρησιμοποιεί κατ' εξοχήν το κριτήριο της ταυτότητας πραγματικών περιστατικών *(idem factum)*, υιοθετώντας την εμπειρική προσέγγιση ως προς την έννοια του *idem*. Για τις επιμέρους θεωρητικές προσεγγίσεις, βλ. Ν. Σημαντήρα, *Διοικητικές Κυρώσεις*, ό.π., σελ. 267-278.

[11] Το εν λόγω κριτήριο εισήχθη για πρώτη φορά από το ΕΔΔΑ στην από 13.12.2005 απόφαση *Nilsson κατά Σουηδίας* (αρ. 73661/01). Κατόπιν μακράς νομολογιακής εξέλιξης επί του ζητήματος, ιδιαίτερη σημασία έχει η εμβληματική απόφαση μείζονος συνθέσεως *Α και Β κατά Νορβηγίας* (αρ. 24130/11 και 29758/11, 16.11.2016), με την οποία το Δικαστήριο επέκτεινε, συστηματοποίησε και εξειδίκευσε την έννοια του «*επαρκώς στενού ουσιαστικού και χρονικού συνδέσμου*». Περαιτέρω, με την ίδια απόφαση, το Δικαστήριο άμβλυνε την μέχρι τότε αυστηρή στάση του έναντι συστημάτων επιβολής δυαδικών κυρώσεων, προβαίνοντας σε ερμηνευτικό προσδιορισμό του στοιχείου *bis*, υπό το φως του προστατευτικού σκοπού που εξυπηρετεί το άρθρο 4 παρ. 1 του 7ου Πρωτοκόλλου ΕΣΔΑ. Βλ. αντί πολλών, Ι. Κλάπα, *Η αρχή ne bis in idem στο ποινικό δικονομικό δίκαιο υπό το φως της ΕΣΔΑ*, e-ΠΟΛΙΤΕΙΑ 10/2024, σελ. 184, (τελευταία πρόσβαση 07.06.2026).

[12] Για την επίδραση της ΕΣΔΑ στη διοικητική δίκη όσον αφορά το τεκμήριο αθωότητας και το ειδικότερο ζήτημα της δέσμευσης του διοικητικού δικαστή από τις αθωωτικές ποινικές αποφάσεις, βλ. Ν. Σημαντήρα, «Η επίδραση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην ακυρωτική δίκη», σε: Α. Ράντος (επιμ.), *Η Αίτηση Ακυρώσεως. Το κύριο ένδικο βοήθημα του Διοικητικού Δικονομικού Δικαίου*, 2023, σελ. 985-987.

Καπετάνιος και λοιποί κατά Ελλάδος, κρίνοντας ότι η υπό εξέταση περίπτωση εγείρει ουσιωδώς τα ίδια νομικά ζητήματα και, ως εκ τούτου, δεν συντρέχει λόγος απόκλισης από όσα είχαν γίνει δεκτά στην εν λόγω απόφαση[13].

Ειδικότερα, λαμβάνοντας υπόψη τα συστατικά στοιχεία των επίμαχων αδικημάτων, την παρεμφερή φύση της ποινικής και της διοικητικής διαδικασίας, καθώς και το γεγονός ότι η τελευταία διεξήχθη αυτοτελώς, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι τα διοικητικά δικαστήρια, με την επικύρωση του προστίμου, αντιμετώπισαν τον προσφεύγοντα ως υπαίτιο για την ίδια παράβαση για την οποία είχε προηγουμένως αθωωθεί από τα ποινικά δικαστήρια.

3. Η ΔΙΚΑΙΗ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ Η ΑΙΤΗΣΗ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗΣ ΤΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

Τέλος, ιδιαίτερης μνείας χρήζει η κρίση του Δικαστηρίου ως προς τη δίκαιη ικανοποίηση. Ειδικότερα, κατ' εφαρμογή του άρθρου 41 της ΕΣΔΑ, το Δικαστήριο επιδίκασε στον προσφεύγοντα το ποσό των 9.800 ευρώ λόγω ηθικής βλάβης. Αντιθέτως, απέρριψε το αίτημα αποκατάστασης της περιουσιακής του ζημίας, παραπέμποντας ρητά στη δυνατότητα που παρέχεται από την εθνική έννομη τάξη για την υποβολή αίτησης επανάληψης της διαδικασίας[14]. Μέσω της αξιοποίησης του εν λόγω ένδικου μέσου, ο προσφεύγων δύναται να επιδιώξει την ακύρωση του επιβληθέντος προστίμου και, συνακόλουθα, την εξάλειψη των δυσμενών συνεπειών που αυτό επέφερε.

IV. ΔΙΚΑΙΟΚΡΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Η σημασία της απόφασης αποκρυσταλλώνεται σε τρία βασικά σημεία:

Πρώτον, οριοθετείται η έννοια της σφαίρας ευθύνης του διαδίκου στο πλαίσιο της δικαιοδοτικής διαδικασίας. Η καθαρογραφή και η υπογραφή των δικαστικών αποφάσεων συνιστούν, καταρχήν, υποχρέωση των αρμόδιων δικαστικών αρχών και εκφεύγουν της σφαίρας επιρροής του εκάστοτε διαδίκου. Εν προκειμένω, ο προσφεύγων επέδειξε τη δέουσα επιμέλεια, προβαίνοντας εγκαίρως στις αναγκαίες ενέργειες για τη λήψη του πλήρους κειμένου των αθωωτικών αποφάσεων, πλην όμως χωρίς αποτέλεσμα. Η αδυναμία προσκόμισης των εν λόγω αποφάσεων οφειλόταν αποκλειστικώς σε εσωτερικές δυσλειτουργίες της δικαστικής οργάνωσης. Υπό τα δεδομένα αυτά, η σχετική αδυναμία δεν δύναται να αποβεί σε βάρος του πολίτη, καθώς τυχόν αντίθετη προσέγγιση θα αντέβαινε στην αρχή ότι ουδείς υποχρεούται στα αδύνατα (impossibilium nulla est obligatio). Επομένως, η ευθύνη για παραλείψεις που ανάγονται στη λειτουργία της δικαστικής εξουσίας δεν

[13] ΕΔΔΑ, *Καπετάνιος και λοιποί κατά Ελλάδος*, ό.π., σκ. 82-88.

[14] Η εν λόγω δυνατότητα προβλέπεται, για τη διοικητική δίκη, στο άρθρο 105Α ΚΔΔ. Εισήχθη, μάλιστα, στον ΚΔΔ με το άρθ. 23 του ν. 3900/2010, στο πλαίσιο εναρμόνισης με τη νομολογία του ΕΔΔΑ, όπως αναφέρεται και στην αιτιολογική έκθεση του νόμου. Ακολούθως, εισήχθη και το άρθ. 69Α στο π.δ. 18/1989 με το άρθ. 16 του ν. 4446/2016. Επισημαίνεται, πάντως, ότι ήδη πριν από τη ρητή νομοθετική κατοχύρωση της εν λόγω δυνατότητας στη δικονομία του Συμβουλίου της Επικρατείας, το Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο είχε δεχθεί τη δυνατότητα ανάλογης εφαρμογής του άρθρου 105Α ΚΔΔ, υπό το πρίσμα της αρχής της δικονομικής ισότητας των διαδίκων. Βλ. Ι. Δημητρακόπουλο, «Η Αίτηση Επανάληψης Διαδικασίας ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας», σε: *Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και το Συμβούλιο της Επικρατείας σε διαρκή διάλογο. Νεότερες εξελίξεις*, 2017, σελ. 83 επ., και ιδίως ΣτΕ Τμ. Β΄ 1992-1993/2016.

είναι δυνατόν να μετακυλίεται στον διάδικο, ο οποίος δεν διαθέτει ουσιαστικό έλεγχο επί των σχετικών διαδικασιών.

Δεύτερον, αναφύεται η αντιπαράθεση μεταξύ δικονομικού φορμαλισμού και ουσιαστικής προστασίας των δικαιωμάτων. Η συγκεκριμένη απόφαση αναδεικνύει την ανάγκη υπέρβασης μιας τυπολατρικής προσέγγισης των δικονομικών διατάξεων υπέρ μιας ερμηνείας προσανατολισμένης στην αρχή της αποτελεσματικότητας. Το ΕΔΔΑ, αποφεύγοντας φορμαλιστικές αγκυλώσεις, υιοθετεί μια λειτουργική αντίληψη της έννομης προστασίας, η οποία αποβλέπει στην ουσιαστική διασφάλιση των εκάστοτε θιγόμενων δικαιωμάτων.

Στην υπό κρίση περίπτωση, από τα προσκομισθέντα στοιχεία προέκυπτε ότι η υπόθεση ενώπιον του ποινικού δικαστηρίου είχε εξεταστεί κατ' ουσίαν. Υπό το πρίσμα αυτό, η εμμονή των διοικητικών δικαστηρίων στην έλλειψη του πλήρους σκεπτικού της αθωωτικής απόφασης ως λόγου μη δέσμευσής τους συνιστά αδικαιολόγητη τυπολατρία, η οποία αποδυναμώνει την παρεχόμενη δικαστική προστασία. Μια τέτοια ερμηνευτική εκδοχή αντιστρατεύεται σαφώς την αρχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας και, κατά τούτο, τις δικαιοκρατικές απαιτήσεις της δίκαιης δίκης[15].

Συναφώς, από την απόφαση διαφαίνεται ότι η απλή νομοθετική πρόβλεψη του άρθρου 5 παρ. 2 ΚΔΔ δεν αρκεί, εφόσον η δικαστική ερμηνεία παραμένει προσκολλημένη στο γράμμα του νόμου. Αντιθέτως, απαιτείται τελολογική προσέγγιση της διάταξης[16], στο πλαίσιο της οποίας ο διοικητικός δικαστής οφείλει να διερευνά την ουσία της αθώωσης βάσει του συνόλου των διαθέσιμων στοιχείων του φακέλου της υπόθεσης και όχι αποκλειστικά βάσει του τυπικού σκεπτικού, ιδίως όταν αυτό δεν είναι διαθέσιμο χωρίς υπαιτιότητα του διαδίκου[17].

Τρίτον, η ρητή παραπομπή του Δικαστηρίου στη δυνατότητα υποβολής αίτησης επανάληψης της διαδικασίας αναδεικνύει την προτεραιότητα της πρωτογενούς δικαστικής προστασίας έναντι της δευτερογενούς. Πράγματι, το ΕΔΔΑ, ως διεθνές δικαιοδοτικό όργανο που κατά βάση περιορίζεται στην επιδίκαση δίκαιης ικανοποίησης, ορθώς επισημαίνει ότι η ουσιαστική αποκατάσταση της βλάβης πρέπει να επιδιώκεται πρωτίστως στο επίπεδο της εθνικής έννομης τάξης, μέσω της επανεξέτασης της υπόθεσης από τα αρμόδια δικαστήρια, καθώς τούτο υπηρετεί πληρέστερα την αρχή της *restitutio in integrum*.

Με αυτό τον τρόπο, η οπτική του Δικαστηρίου αντανακλά τον σεβασμό της αρχής της επικουρικότητας, σύμφωνα με την οποία η κύρια ευθύνη για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων ανήκει στα εθνικά δικαστήρια[18]. Υπό το πρίσμα αυτό, η παροχή πρωτογενούς δικαστικής προστασίας, μέσω της ενδεχόμενης ακύρωσης του επιβληθέντος προστίμου, προκρίνεται ως ουσιωδώς

[15] Η αποτελεσματική δικαστική προστασία αποτελεί, άλλωστε, τον ακρογωνιαίο λίθο του κράτους δικαίου. Π. Παυλόπουλος, *Η Δικαιοσύνη στην υπηρεσία των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*, 16.10.2022, διαθέσιμο στο link (τελευταία πρόσβαση 07.06.2026)· και Ν. Σημαντήρας, *Διοικητικές Κυρώσεις*, ό.π., σελ. 230-237.

[16] Σημειώνεται δε ότι η διάταξη του άρθρου 5 παρ. 2 ΚΔΔ εισήχθη με το άρθρο 17 του ν. 4446/2016 και θεσπίστηκε ειδικώς προς τον σκοπό συμμόρφωσης με τη σχετική νομολογία του ΕΔΔΑ και, ιδίως, με την απόφαση *Σταυρόπουλος κατά Ελλάδος*, στην οποία παραπέμπει ρητά και η αιτιολογική έκθεση του ως άνω νόμου.

[17] Ήδη, πάντως, το Συμβούλιο της Επικρατείας φαίνεται να ευθυγραμμίζεται με τη νομολογιακή κατεύθυνση που υπέδειξε το ΕΔΔΑ (ΣτΕ Τμ. Β΄ 380/2026), εξέλιξη η οποία αξιολογείται ιδιαίτερα θετικά.

[18] Λ.-Α. Σισιλιάνος, *Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου – Ερμηνεία κατ' άρθρο*, 3η έκδ., 2025, σελ. 46-48.

σημαντικότερη σε σχέση με τη δευτερογενή προστασία, η οποία περιορίζεται στην καταβολή χρηματικής αποζημίωσης[19].

Σημειώνεται, επιπλέον, ότι η δυνατότητα επανάληψης της διαδικασίας συνεπάγεται μια ιδιαίτερα σημαντική παρέμβαση στην εθνική έννομη τάξη, καθώς επιτρέπει την κατ' εξαίρεση ανατροπή του δεδικασμένου προς αποκατάσταση παραβιάσεων της Σύμβασης[20]. Η εξέλιξη αυτή αποτυπώνει, μεταξύ άλλων, την εποικοδομητική συνεργασία μεταξύ των δικαιοδοτικών μηχανισμών της εθνικής και της διεθνούς έννομης τάξης, στο πλαίσιο μιας πολυεπίπεδης προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων[21].

V. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Εάν κάτι πρέπει να συγκρατηθεί ως γενικό συμπέρασμα από την υπό κρίση απόφαση είναι ότι η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων δεν επιτρέπει εφησυχασμό, αλλά προϋποθέτει διαρκή επαγρύπνηση εκ μέρους τόσο του εθνικού νομοθέτη όσο και, κυρίως, του εθνικού δικαστή. Στο πλαίσιο αυτό, ιδιαίτερη σημασία αποκτά η λειτουργική αλληλεπίδραση μεταξύ των εννόμων τάξεων, η οποία συμβάλλει στη διεύρυνση του πεδίου προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων[22]. Τα θεμελιώδη δικαιώματα, άλλωστε, σε ένα κράτος δικαίου αναγνωρίζονται κατ' εξοχήν έναντι του κράτους και αποσκοπούν, σε σημαντικό βαθμό, στον περιορισμό και τον εξορθολογισμό της άσκησης της δημόσιας εξουσίας –λειτουργία για την οποία ο διοικητικός δικαστής φέρει καίρια ευθύνη. Εκ των ανωτέρω καθίσταται σαφές ότι ο διοικητικός δικαστής οφείλει να διερευνά κάθε ουσιώδη πτυχή μιας υπόθεσης η οποία άγεται ενώπιόν του και να αποφεύγει τυπολατρικές λύσεις που οδηγούν σε αποδυνάμωση της παρεχόμενης προστασίας, ιδίως όταν διακυβεύονται δικαιώματα υπερνομοθετικής ισχύος[23].

Η σημασία της απόφασης, εξάλλου, καθίσταται εντονότερη, εάν ληφθεί υπόψη ότι προηγήθηκε

---

[19] Για τη διάκριση μεταξύ πρωτογενούς και δευτερογενούς δικαστικής προστασίας στον ευρωπαϊκό χώρο, βλ. Π.-Μ. Ευστρατίου, *Συστηματικά Θεμέλια του Ευρωπαϊκού Διοικητικού Δικαίου,* 2016, σελ. 101-106.

[20] Ν. Σημαντήρας, «Η επίδραση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην ακυρωτική δίκη», ό.π., σελ. 970.

[21] Ν. Σημαντήρας, «Πολλαπλότητα έννομων τάξεων και πολυεπίπεδος συνταγματισμός. Η σύνθετη σχέση μεταξύ ενωσιακού δικαίου και εθνικής συνταγματικής τάξης», σε: Χ. Ανθόπουλος κ.ά. (επιμ.), *Η θεωρία της συνταγματικής πράξης – Μελέτες διαλόγου με το έργο του Ευάγγελου Βενιζέλου,* 2024, σελ. 443-459.

[22] Η ευεργετική επίδραση της ΕΣΔΑ στην εθνική έννομη τάξη, στο πλαίσιο του πολυεπίπεδου συνταγματισμού, εκδηλώνεται, κατά βάση, με τρεις τρόπους: *πρώτον*, μέσω της αναγνώρισης δικαιωμάτων που δεν κατοχυρώνονται ρητά στο εθνικό Σύνταγμα, όπως η αρχή *ne bis in idem* και το τεκμήριο αθωότητας· *δεύτερον*, μέσω της διεύρυνσης του πεδίου προστασίας δικαιωμάτων που ήδη αναγνωρίζονται σε αυτό· και *τρίτον*, μέσω της έμμεσης επενέργειας της Σύμβασης στο δίκαιο των συμβαλλομένων κρατών που είναι συγχρόνως κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και δεσμεύονται από τις διατάξεις του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ. Ν. Σημαντήρας, «Η επίδραση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου», ό.π., σελ. 969-970. Όπως επισημαίνει χαρακτηριστικά και ο Ευ. Βενιζέλος, η αλληλεπίδραση αυτή μεταξύ των εννόμων τάξεων οδηγεί, κατά κανόνα, σε επαύξηση του εγγυητικού περιεχομένου του Συντάγματος, ενισχύοντας παράλληλα τη δημοκρατική αρχή, το κράτος δικαίου και την αποτελεσματική προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων. E. Venizelos, *From the relativization of the Constitution to the "augmented Constitution"*, ERPL 2020, σελ. 978.

[23] Μ. Πικραμένος, *Όψεις της επίδρασης της νομολογίας του ΕΔΔΑ στην οργάνωση και λειτουργία του Συμβουλίου της Επικρατείας*, διαθέσιμο στο link (τελευταία πρόσβαση 07.06.2026).

ένας ιδιαίτερα γόνιμος νομολογιακός διάλογος μεταξύ του ΕΔΔΑ, του ΔΕΕ και του Συμβουλίου της Επικρατείας ως προς την ερμηνεία της αρχής *ne bis in idem*, ο οποίος, μέσω σταδιακών συγκλίσεων, κατέληξε στη διαμόρφωση ενός κοινού ερμηνευτικού πλαισίου[24]. Εντούτοις, παρά τα αναμφισβήτητα βήματα προόδου που έχουν συντελεστεί στο πεδίο αυτό, η υπό κρίση καταδίκη αναδεικνύει ότι η πρακτική εφαρμογή των εν λόγω αρχών από τα ελληνικά δικαστήρια εξακολουθεί να παρουσιάζει ελλείμματα. Υπό αυτό το πρίσμα, παραμένει εύλογο το ερώτημα κατά πόσον ένα σύστημα δυαδικών κυρώσεων μπορεί, εν τέλει, να συμβιβαστεί με τις απαιτήσεις του ΕΔΔΑ, όπως αυτές διαμορφώνονται μέσα από τη νομολογία του. Το ζήτημα αυτό εξακολουθεί να θέτει προκλήσεις, υποδηλώνοντας ότι τόσο ο εθνικός νομοθέτης όσο και ο εθνικός δικαστής οφείλουν να τελούν σε διαρκή αναζήτηση λύσεων για τη διασφάλιση του σεβασμού των δικαιωμάτων, όπως αυτά αποτυπώνονται σε διεθνή κείμενα υπέρτερης, έναντι του νόμου, τυπικής ισχύος. ❑

[24] Για μια αναλυτική παρουσίαση και αξιολόγηση του σχετικού νομολογιακού διαλόγου, βλ. Ν. Σημαντήρα, *Ισχύς, στάθμιση και όρια της αρχής ne bis in idem στο πλαίσιο του ελληνικού συστήματος δυαδικών κυρώσεων μετά την ΣτΕ Ολ 359/2020,* ΘΠΔΔ 6/2020, σελ. 495-501.